

Az SZTE Kutatóegyetemi Kiválósági Központ tudásbázisának
kiszélesítése és hosszú távú szakmai fenntarthatóságának megalapozása
a kiváló tudományos utánpótlás biztosításával

Eötvös Loránd Kollégium

Eötvös Esték

2012. 02. 14.

A kémia és a „társművészetek”

Dr. Hannus István

egyetemi tanár

Alkalmazott és Környezeti Kémiai Tanszék

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

A művészet a hivatás magas színvonalú gyakorlása.

WOODWARD, Robert (1917-1979)
amerikai kémikus

a kémiai Nobel-díjat 1965-ben kapta

„a szerves szintézisek művészi tökélyre
fejlesztéséért”

koleszterin,

klorofill szintézis (55 lépés)

B₁₂-vitamin, 100 munkatárs

10 év alatt

Kémikusok az irodalomban

Isaac Asimov (1920- 1992)

1941 diploma, 1948 PhD kémiából

1958 csak írás, sci- fi író

Több, mint 300 könyv

Én, a Robot,

Alapítvány – trilógia

A halhatatlanság halála

Kémikusok az irodalomban

Örkény István (1912-1979)

**60-as, 70-es évek- groteszk drámák
Tóték, Macskajáték**

- **egyperces novellák
(minimítosz)**

A végzet

A kémia és az irodalom

gyökerek

- hadifogság
- kémiai műveltség
- **ősök**   **nagyapja ecetgyáros**
   apja patikus
- **tanulmányok (1930-1941)**
                                 gyógyszerész 1937
                                 vegyszermérnök 1941
- **gyógyszergyár (1958-1963)**
                                 Egyesült Gyógyszer- és
                                 Tápszergyár, ma EGIS

A kémia és az irodalom

A kémia hatása Örkény írásaiban

- motívumok
- stílus (tömörség,
egyperces novellák)

saját véleménye

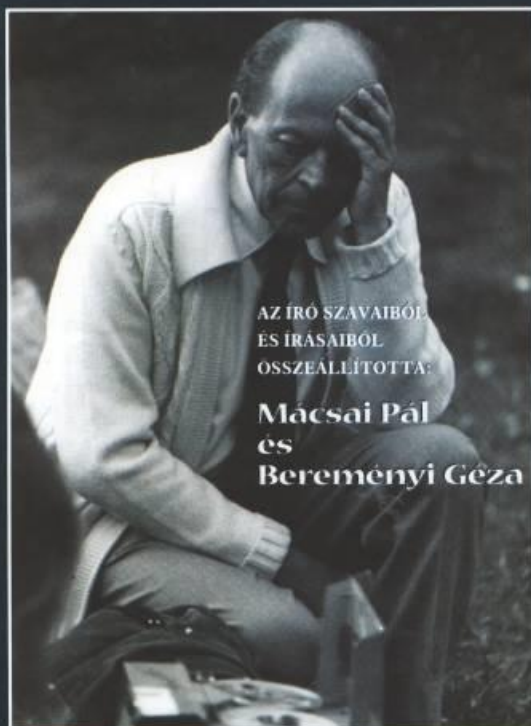

Az SZTE kutatóegyetemi Kiválósági központ tudásbázisának
kiszélesítése és hosszú távú szakmai fenntarthatóságának megalapozása
a kiváló tudományos utánpótlás biztosításával"

Azt meséld el, Pista

ÖRKÉNY ISTVÁN
AZ ÉLETÉRŐL

AZ ÍRÓ SZAVAIBÓL
ES IRÁSAIBÓL
OSSZEÁLLÍTOTTA:

Mácsai Pál
es
Bereményi Géza

PALATINUS

Találkozó Örkény Istvánnal, talán ez lenne a legmegfelelőbb műfaji meghatározása ennek az író életéről szóló, saját szavaiból összeállított, meghitt baráti mesélésnek, mely napló- és interjúrészletekből, a családban, barátoknál őrzött magnószalagokról leírt beszámolókból állt össze.

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

A projekt az Európai Unió támogatásával,
az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Az SZTE Kutatóegyetemi Kiválósági Központ tudásbázisának
kiszélesítése és hosszú távú szakmai fenntarthatóságának megalapozása
a kiváló tudományos utánpótlás biztosításával”

Kémikus képzőművészek

Vízi Béla

*Kémia szobrokban
Chemistry in Sculptures*

**1936-ban született Jászapátin
művészi tehetsége ellenére
vegésszmérnök, Veszprém**

Szülői tanács:

**„előbb legyen kenyér a kezében
fiam, aztán majd ráérsz játszani”.**

**szakterület: termikus analízis,
infravörös spektroszkópia**

**kandidátus: molekulák
rezgési színekének
normálkoordináta analízise.**

**1970-től „játszik” érmeket, kis
szobrokat készít a kémia jeleinek
és jelképeinek felhasználásával.**

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

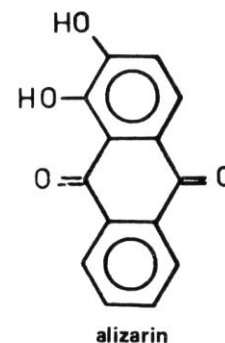

Az SZTE Kutatóegyetemi Kiválósági Központ tudásbázisának
kiszélesítése és hosszú távú szakmai fenntarthatóságának megalapozása
a kiváló tudományos utánpótlás biztosításával”

ALIZARIN MADÁR (6,5x25,5x32,5 cm, körtefa, vietnami szürke gránit)

A szobrot látva bizonyára mindenki egy közönséges, kopasz kis verébre gondol, pedig ez az alizarin festék molekulájának kissé egyszerűsített nagy méretű modellje. Az alizarin, vagyis az 1,2-dihidroxi-antrakinon, ha szokásos képletével felírjuk, már mutatja ezt a madár alakot:

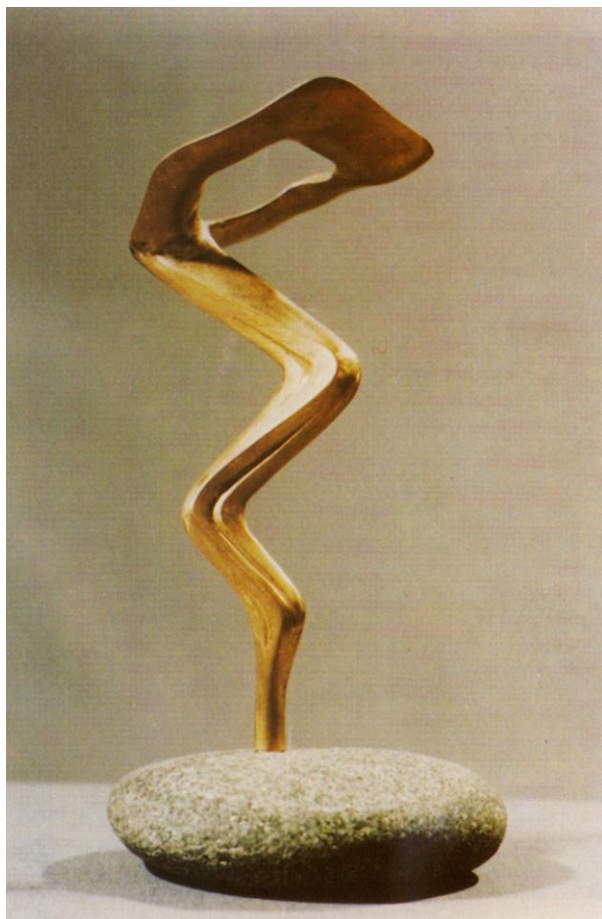

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

A projekt az Európai Unió támogatásával,
az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

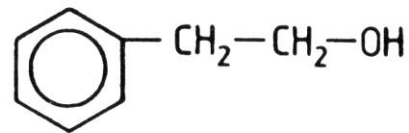
Az SZTE Kutatóegyetemi Kiválósági Központ tudásbázisának
kiszélesítése és hosszú távú szakmai fenntarthatóságának megalapozása
a kiváló tudományos utánpótlás biztosításával"

RÓZSAILLAT (bronz, 17 cm, alapja tengeri kavics, a norvégiai
Agdenes foktól)

A rózsaoilaj egyik alkotórésze a fenil–etilalkohol. Ennek a molekulának a rezgési és konformációs lehetőségei is szinte számtalan alakzatot hoznak létre. Ezek közül egy, a bronzbaöntött, úgy kúszik bele a térbe, ahogyan a szivar füstje száll, ringó kanyargással karikákat leírva a gyengén mozgó levegőben. A szokatlan forma talán érzékelteti, miképpen tölti be a teret a lecsepentett rózsaoilaj illata egyre terjedve, amíg mindenhová eljut.

A molekula – ábrázolt állapotában – olyan mint egy cserepes virág, már formájával is szinte rózsaiillatot áraszt.

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

Az SZTE Kutatóegyetemi Kiválósági Központ tudásbázisának
kiszélesítése és hosszú távú szakmai fenntarthatóságának megalapozása
a kiváló tudományos utánpótlás biztosításával"

Reakciók

polimerizáció

monomer

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

Kémikusok filmen

A rendező kémikus

A téma kémiai

**ISMERI A SZANDI
MANDIT?**

(1969)

Rendező:

GYARMATHY LÍVIA

Forgatókönyv:

Böszörményi Géza

Egy modern vegyi
üzemben tölti a
nyári gyakorlatot a
középiskolás Juli
(Schütz Ila).

Az SZTE Kutatóegyetemi Kiválósági Központ tudásbázisának
kiszélesítése és hosszú távú szakmai fenntarthatóságának megalapozása
a kiváló tudományos utánpótlás biztosításával"

Kémikusok és a zene

A szerző kémikus

A hős kémikus

A téma kémiai

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

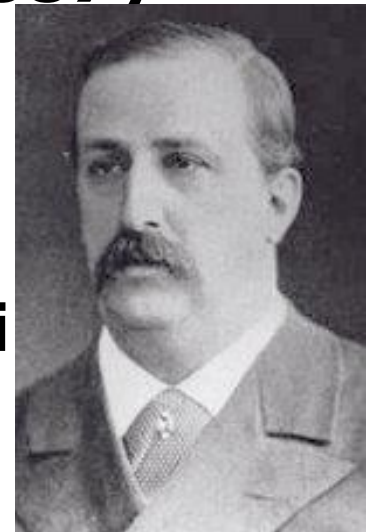
A zeneszerző kémikus

Borogyin, Alekszandr Porfirjevics (1833-1887)

Igor herceg, Poloveci táncok

**Orosz zeneszerző és vegyész, a szerves
kémia professzora (1862) a szentpétervári
Katonai Sebészeti Akadémián.**

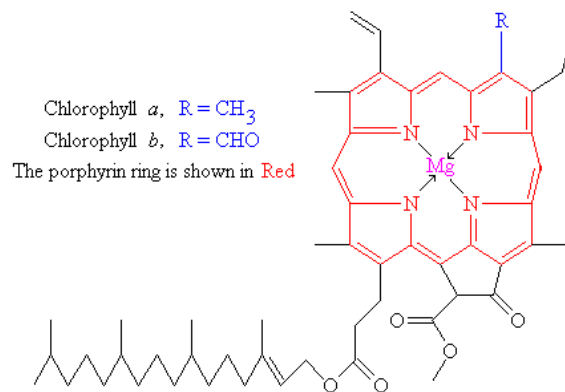
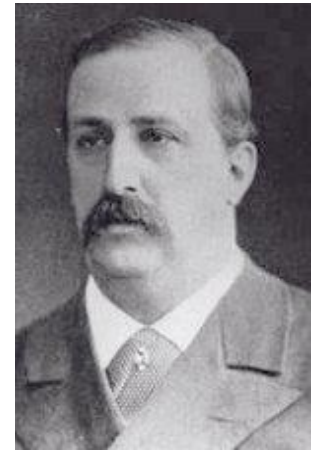
**Felfedezte, hogy a karbonsavak ezüstsói
a brómmal úgy reagálnak, hogy egy szén-
atommal kisebb alkilbromid keletkezik.**

A zeneszerző kémikus

A klorofill vizsgálatával 1882-ben foglalkozott. Megfigyelte a kristályos klorofill képződését, amikor az alkohollal megnedvesített növényi metszeteket hagyta beszáradni.

Ez alapján Wilstätter 1907-ben klorofill vizsgálati módszert fejlesztett ki (Nobel-díj 1915).

Az SZTE Kutatóegyetemi Kiválósági Központ tudásbázisának
kiszélesítése és hosszú távú szakmai fenntarthatóságának megalapozása
a kiváló tudományos utánpótlás biztosításával

A zeneszerző kémikus

**Élete főművét, az „Igor herceg”-et, szabadidejében,
kedvtelésből írta. 20 évig készült, de befejezetlen maradt.
Barátai, Rimszkij-Korszakov és Glazunov fejezték be.
Bemutató 1890, Szentpétervár.**

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

A hős kémikus

Square Rounds-vegytani musical, 1992, London.
Tony Harrison írta

Fritz Haber élete.

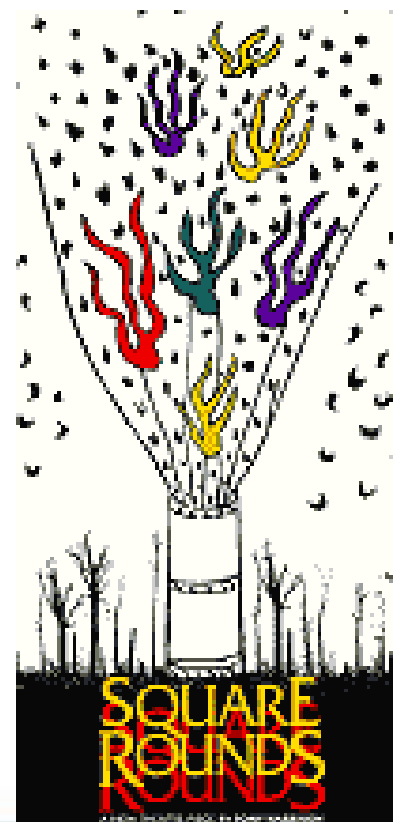
**Dominic Muldowney a
zeneszerzője.**

**Fritz Haber (Breslau, 1868.12.09. –
Bazel, 1934.01.29.) német kémikus. Az 1918-
as kémiai Nobel-díjat 1919-ben kapta "az
ammónia elemeiből való szintéziséért".**

**Haber-Bosch ammónia szintézis –
nitrogén műtrágyák**

**1915 – Ypern – klórgáz támadás a
francia fronton, személyesen irányítja.**

Az SZTE Kutatóegyetemi Kiválósági Központ tudásbázisának
kiszélesítése és hosszú távú szakmai fenntarthatóságának megalapozása
a kiváló tudományos utánpótlás biztosításával"

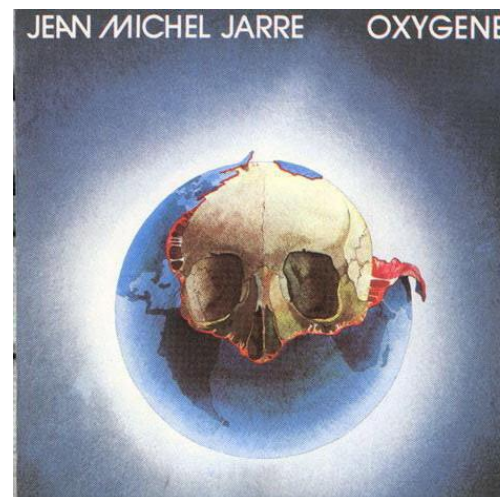
Kémiai a téma

Könnyűzene:

Kraftwerk: Radioaktivitás

Jean Michel Jarre: Oxigén

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

Az SZTE Kutatóegyetemi Kiválósági Központ tudásbázisának
kiszélesítése és hosszú távú szakmai fenntarthatóságának megalapozása
a kiváló tudományos utánpótlás biztosításával”

Kémiai a téma

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

A projekt az Európai Unió támogatásával,
az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Az immár „klasszikussá” nemesedett Vegyészopera első előadása 1948-ban volt Mikulás-est keretében.

Ezután 1949-ben, majd a 60-as évek első feléig kb. 8 előadásról tudunk kibővített, módosított szövegkönyvekkel.

Kezdetben az opera első felvonása a szerves szintetikus laborban játszódott. A későbbi változatok alapja az eredeti második felvonás, a szigorlat lett.

Hosszabb szünet után 1984-ben és 85-ben újították fel az ELTE TTK vegyészei a művet, előbb 3-3, majd 4-4 szereplős variánsként, azután 88-ban ismét, részben megváltozott szereplőgárdával.

A 1999 május 15-i klasszikus Vegyészopera előadásról készült videofelvétel.

A kémiai elemek

*(Sir Arthur Sullivan-Tom Lehrer-
Philipp István-Bárány Ferenc)*

Van vanádium, kúrium, cirkónium,
Berillium, berkélium, diszprózium,
Einsteinium, európium,
Tórium, lutécium, titán
És mendelévium, és van
protaktínium
És ólom, kalifornium.

Rénium, ruténium, rubídium,
Promécium, polónium, szamárium,
Szilícium, germánium, ozmium,
Plutónium és kálium és gallium,
Erbium és terbium és túlium
És tallium.

Ittrium, itterbium és argon,
Alumínium és van prazeodímium
És stroncium, technécium és
Kadmium és kalcium, asztácium
És bárium és cérium és cézium
És ródium és rádium.

Ugye milyen érdekes? És ez még
csak 46 elem volt! Most jön a többi
58!

Kripton, jód és indium és radon,
Gadolinium, xenon, kobalt,
Tantál, nikkel, vas és amerícium,
Hidrogén és nitrogén
És arzén, kén és oxigén és lantán,
Mangán, neon, réz és antimon
És szén szelén.

Króm, bróm, higany, arany, molibdén
És hafnium, klór, bór, platina,
Urán és neodímium, szkandium,
Magnézium és cink és laurencium,
Volfrám, ón és foszfor
És hát persze *kurcsatóvium*.

rutherfordium
IUPAC,1996

Fluor is van, bizmut is van,
Tellúr és palládium, aktínium
És lítium és ezüst és irídium
És fermium és francium és holmium
És hélium és nátrium, neptúnium,
Nióbbium, nobélium.

Ha e dalt akarod énekelni,
Megteheted könnyen;

A szövege benne van
A kémia tankönyvben.

A Holló színház Karaj c. lemezéről, 1998
Énekel Dózsa Gergely

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

A projekt az Európai Unió támogatásával,
az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Az SZTE Kutatóegyetemi Kiválósági Központ tudásbázisának
kiszélesítése és hosszú távú szakmai fenntarthatóságának megalapozása
a kiváló tudományos utánpótlás biztosításával

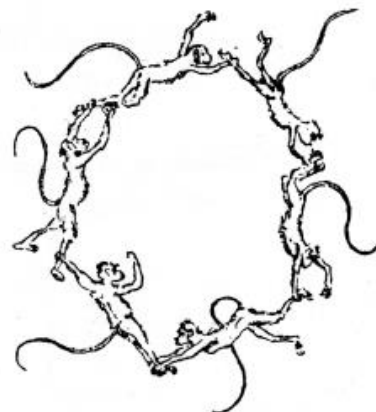
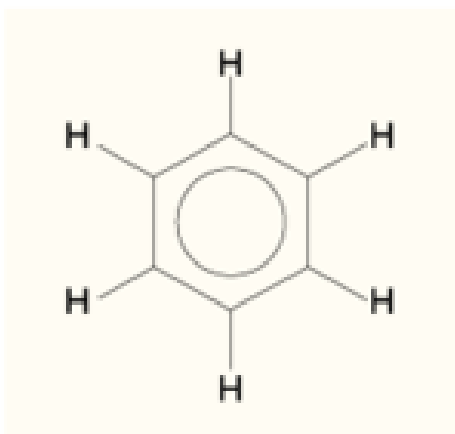
Humor a kémiában

Szórakozott professzorok

Diákok „aranyköpései”

Humoros rejtvények

**Szerkezetét megálmodta
Auguste Kekulé 1865-ben**

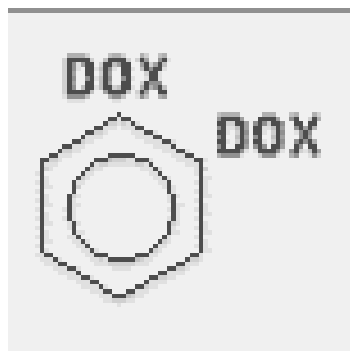
TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

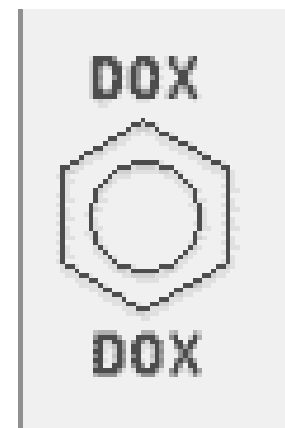
Az SZTE Kutatóegyetemi Kiválósági Központ tudásbázisának
kiszélesítése és hosszú távú szakmai fenntarthatóságának megalapozása
a kiváló tudományos utánpótlás biztosításával"

Humor a kémiában

ortodox

paradox

metafizika

paradicsom

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

Az SZTE Kutatóegyetemi Kiválósági Központ tudásbázisának
kiszélesítése és hosszú távú szakmai fenntarthatóságának megalapozása
a kiváló tudományos utánpótlás biztosításával"

Köszönöm a figyelmet!

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

